چیرۆکی کوردی وەک هەر ژانرێکی تری دنیای ئەدەبی ئێمە کەم و زۆر لە ئاریشەی (نەخوێندنەوە)دا دەژی، ئەم (نەخوێندنەوە)یە پەڕیوەتە خەیاڵی نووسەرەکانمان و لە پێش پرسیاری (بۆ نووسین؟) ڕایگرتوون، بە تەنیشت ئەمانەوە پرسیارەهایەکی وەک هزر لە کوێی چیرۆکی ئێمەدا تانوپۆی خۆی نەخشاندووە؟ زمانی چیرۆک توانای گواستنەوەی ئایدیای هەیە بۆ سەر کاغەز؟ چیرۆکی کوردی بە بەراورد لەگەڵ ئەزموون و مێژووی خۆی لە کوێی چیرۆکی جیهانیدایە؟ ئایا لە ئەدەبدا شتێک هەیە بە ناوی تێکستی جیهانی و تێکستی لۆکاڵی؟ لەسەر ئەم تەوەرانە ئەم گفتوگۆیەمان لەگەڵ چیرۆکنووس و ڕووناکبیر ئیسماعیل حەمەئەمین ئەنجامدا..

ئیسماعیل حەمەئەمین:
مومکین نییە تۆ چیرۆکنووس بیت و ئاگات لە جووڵەی ناو کۆمەڵەکەت نەبێ

دیمانە: توانا ئەمین
(سلێمانی)

* ئەگــەر لە زەمــەنێکدا چیــرۆک تەنهــا بۆ ئەوە گێڕدرابێتەوە کە (لەوەحشییەتی بێزاری قوتارمانکات) ئەدی ئێستا چیرۆکی نوێ دەیەوێ چی زێدەتر بە مرۆڤ ببەخشێ؟ بە مانایەکەی تر ئێوە بۆ چیرۆک دەنووسن؟، چیرۆک نووسینتان خزمەت بە کوێی مرۆڤایەتی دەکات؟

– بۆچی چیرۆک دەنوسم؟ کاتی خۆی لە یەکەم کۆڕی چیــرۆک خــوێندنەوەمــدا لە ســاڵی ١٩٨٧ لە هۆڵی رۆشنبیری سلێمانی هەمان پرسیاریان لێکردم، ئەوکات تارادەیەک لەژێر کاریگەریی ریالستی سۆسیالیستیدا بووم، بەڵام بە هەمان شێوەش هەوڵی دوورکەوتنەوەم دا لەو ئەرکە سەیرانەی کە ئەو قوتابخانەیە دەیخستە پاڵ وەزیفەی ئەدەب بەگشتی. بە هەرحاڵ، هەمان پرسیارم لێکرا و وابزانم وەڵامێکی خێرام دایەوە، وەڵامێک لەژێر کاریگەریی حەماسی کەشوهەوای کۆڕەکەدا گونجاو بوو، وابزانم گوتم: من بۆ ئێوە چیرۆک دەنووسم!!، لە دەرەوەی هۆڵەکە (شێرزاد حەسەن) پێی گوتم: چیرۆکنووس بۆ کەس نانووسێت، دەبێت باش لەوە تێبگەیت!!. لەپشت ئەم دێڕانەوە وەزیفەیەکی گەورەتر و فراوانتر لەوەی ئەدەبی بەرگری و سۆسیالستی بانگەشەی بۆ دەکرد، خۆی ئاشکرا دەکرد، وەزیفەیەک چەندە ئیندیڤیدوال و کەسییە ئەوەندەش ئیستێتیکییە، لەو بڕوایەدام ئەم ڕایەی شێرزاد حەسەن تاوەکو ئەمڕۆش دەیخوات. ئەمە جگە لەوەی من رۆژانە ئەم پرسیارە لەخۆم دەکەم: من بۆچی دەنووسم؟ ئەم پرسیارە هەر جارەی دەمگەیەنێتە بەردەم دنیایەکی جیاوازتر لە خودی خۆمدا، لەوانەیە چیرۆک نووسین بەم دیوەدا پرۆسەی (دۆزینەوەی خودێکی شاراوە، یان ونبوو) بێت لە رۆژانە ژیاندا، دەشێت حەزێک بێت لە دەسەڵاتێکی وەحشی و بێئامان کە زۆرجار (فاشیستانەیە)، قەڵاچۆکارانەیە بەرامبەر بەهەقیقەت و ژیان، چونکە بۆ کردنی هەموو هەقیقەتێک بە (گێڕانەوە) بەڵام کامە گێڕانەوە، ئەوەی چیرۆکنووس دەیەوێت، نەک ئەوەی کە هەیە و مێژووە!، چیرۆکنووسین بەم مانایە پرۆسەیەکی غەدرلێکردنی ژیانە، مومارەسەکردنێکی فاشیانەیە لەسەر شێوازێکی دیکە،گەر فاشیەت لە فانتازیایەکی دەسەڵاتگەری بێ جڵەو و کوشندەوە سەریهەڵدابێت، بیەوێت نەتەوە و توخم و تەنانەت پێکهاتەی لەشی مرۆڤیش لەسەر بنەمای فانتازی خۆی پێوانە بکات، ڕەگەزە نامۆ و ناشیرینەکان لەناوبەرێت لە پێناو گێڕانەوەی چیرۆکەکانی خۆی، ئەوە چیرۆکنووس تەنها لەسەر ئاستی زمان و پێوەندی بە هەقیقەتەوە لە دیوێکی ئیستێتیکی ئەو پرۆسێسە ئەنجامدەدا، بەڵام ئەمە لەو هەقیقەتە ناگۆڕێت کە چیرۆکنووس دەیەوێت هەموو گێڕانەوەیەک لەژیان بسەنێتەوە و لەنێو دەقدا گێڕانەوەی دیکەی لێ پێکبهێنێت. ئەوەی دەقە جوانەکانی گێڕانەوەی چیرۆکنووسان بخوێنێتەوە خۆی لەبەردەم نەخشەی شارێکدا دەبینێت، گەر بڕوای پێبکەین و نەخشەی چیرۆکنووسەکان وەربگرین ئەوە لەنێو شاری ڕاستەقینەدا حەتمەن ون دەبین. بڕوام پێبکە ئەو شارانەی (کاروان کاکە سوور) باسیان دەکات، ئەو گەراجی پاس و کۆڵانانەی ئەو لە چیرۆک و رۆمانەکانیدا کێشاویتی، ئەو هەولێرەی ئەو لە نووسینەکانیدا باسی لێوەکردووە، تەواو جیاوازە لە هەقیقەتی شارەکان خۆیان!، خۆ ئەگەر نەخشەی شاری هەولێر لەکاروانەوە وەربگرین، تەئکید بە لە هەولێر ون دەبین، ئەوە هەولێرێکە کاروان بەگێڕانەوەکانی دەینەخشێنێت، نەک ئەو هەولێرەی کە هەیە، نەک ئەو هەولێرەی (شێرزاد حەسەن و سەڵاح عومەر) دەیبینن، بە کورتی هەریەک لەو چیرۆکنووسانە پرۆسەی قەڵاچۆکردنی شوێن و زەمەنەکان پیادە دەکەن لە پێناو شێواندنێکی دیکەی ژیان، بۆ هیچ نا، تەنها لەبەر ئەوەی حەزێکی سەیر هەیە بۆ دەسەڵاتێک کە هەموو دنیا لە گێڕانەوەدا کورت بکاتەوە، هەموو شتێک بە ئارەزووی خۆی بگێڕێتەوە، گەر ئەمە نهێنی جوانییەکانی پرۆسەی چیرۆکنووسین بێت و لە هەمان کاتیشدا بەشێک بێت لە مەبەستەکانی، ئەوە بەدیوێکی دیکەدا چیرۆکنووس ئەو خودە فاشیستەیە سەرمەستە بە جوانییەکانی دەسەڵاتێک کە دەتوانم بەدەسەڵاتی ئیستێتیکا ناوی بەرم.

لێرەوە هەموو پرسیارێک لەمەڕ بۆچی دەنووسی و وەزیفەی چیرۆکنووسین چییە؟ خۆی لەبەردەم وەڵامی سەیر و سەمەرەدا دەبینێتەوە کە پابەندن بە کێشەکانی خود لەگەڵ جیهاندا، خودێک دەیەوێت لە ڕێگەی گێڕانەوەوە جیهان پێناسە بکات.. ئەو حەزە بۆ گێڕانەوە،

رۆمانی باش چەندە ئاسانە بۆ خوێندنەوە، ئەوەندەش ئاڵۆزە لە پێکهێنانی ماناکاندا

ئەو کەڵکەڵەیە، دروستکەری هەموو ئایینەکانە، کێها ئایین هەیە بەدەر بێت لە گێڕانەوەی چیرۆکەکانی خۆی؟. کێها بیرمەند و فەیلەسووف نییە خەون بەوە نەبینێت کە ڕۆمانێک بنووسێت؟!. ڕۆڵان بارت تاوەکو مردنی هەر باسی ڕۆمانێکی دەکرد کە بەنیاز بوو بینووسێت، ئیدوارد سەعیدی بیرمەند هەتاوەکو مردنی هەر باسی ڕۆمانێکی کردووە کە نەینووسیوە!، خەونی گێڕانەوە، خەونێکی لێرەبوون و وجودیانەیە. خۆ گەر دەسەڵاتی سیاسی لە چیرۆکەکانی دابڕێت هیچی لێ نامێنێتەوە!!. چیرۆکنووسین سیحری دەسەڵاتێکە کە بە توندوتیژی و سیاسەت پێی ناگەیت، گێڕانەوە دەسەڵاتێکی تایبەتە خاوەن جادووی خۆیەتی. بەم شێوەیە دنیای ئێمە، دنیای چیرۆکەکانە کە بەردەوام خۆی بەرهەم دەهێنێتەوە..

لە پەراوێزی ئەم پرسیارەدا ئادۆرنۆم بیردەکەوێتەوە کە دەربارەی (مارسیل برۆست) دەڵێت: ئەو کوڕە دەوڵەمەندەی گرنگ نییە ئایا لە بەهرەمەندییەوە، یاخود لە لاوازییەوە پیشەی هونەرمەند یاخود ڕۆشنبیری بۆ خۆی هەڵبژاردووە.. لەبەر ئەوە بە سەختی تێدەگەم وەڵامی پرسیارێک بدەمەوە، کە دوای نووسینی هەر بەرهەمێکم لەخۆمی دەکەم و دەڵێم: ئەی دوایی؟!!.. ئەمانە هەموو ئەو کێشەبەندییانەن پرسیارەکەت لەلای من دەیانهاروژێنێت.

* لە ئاستی فکریدا بۆ ئەوەی چیرۆکێکی قووڵمان هەبێت پێویستە سەبژێکتێکی قورسمان ئامادەبێت. ئایا زمان لە چیرۆکدا هێزی گۆڕین و ئیش لەسەرکردنی بابەتی هەیە لە ڕووداوێکی سادەوە شۆڕی بکاتەوە بۆ تونێلەکانی لەسەر وەستان؟.

- ئەمە پرسیارێکی زیرەکانەیە، دووپرسیارە پێکەوە گرێدراوە.. من پێم وایە دەبێت ئێمە خاوەن هەستێکی جیاوازکار بین لەنێوان فیکر وەک خۆی و فیکریش وەک یەکەیەکی گێڕانەوە. لەنێوان ئەم دوانەدا جیاوازییەکی گەورە هەیە، لەگەڵ ئەوەی وەک هەموو هونەرێکی نووسین و بیرکردنەوە لە چەندەها کۆڵانی ڕۆشنبیریدا ڕوویان دەبێت بە ڕووی یەکترەوە.. گەر (هزر- فکر) لە نووسینی فەلسەفی و کۆمەڵایەتی و ڕاڤەیی لە پێوەندیدا بەجیهانەوە، کۆنکرێتییەکی هەبێت و ڕاستەوخۆ گفتوگۆ ئامێز بێت، پشت بە حونجەتکاری و تیۆرە و گریمانەی فیکرییەوە ببەستێت، گفتوگۆیەکی دیاریکراوی هێڵ

ئیسماعیل حەمەئەمین - پاولۆ کۆیلۆ

نەخشە بۆ کێشراوی ڕوون و ئاشکرای هەبێت بۆ دیاریکردنی فینۆمینە کۆمەڵایەتی و فەلسەفییەکان. ئەو لە کردەی چیرۆکنووسین و ڕۆمانووسیدا (بەرهەمهێنانی هزر) بە ئاراستەیەکی جیاوازتردا تێپەڕ دەبێت، کە چیدی ڕاستەوخۆیی (هزر) بەرهەم نایەت و چیدی حونجەتکارییەکی کۆنکرێتی (دیاریکراو، ڕاستەوخۆ) نییە بۆ پێوەندی نێوان دنیاو کەسەکان و ڕووداوەکان، بەڵکو ئەوە جووڵەی فیگوری ڕۆمان و چیرۆکە لەنێو ڕووداو و شوێن و کاتدا، کە (زەمەنی هزر) بەرهەمدێنێت!. مەبەستیشم لە زەمەنی هزر ئەو چرکەساتەیە کە لە پرۆسەی خوێندنەوەی ئێمەدا بۆ چیرۆک، دنیایەکی دیکە بە چەندەها ڕەهەندی جیاوازەوە دەدۆزێتەوە، ئیدی چیدی دنیای شار و کەسەکان لەبەرچاومان لە دوای خوێندنەوەی ڕۆمانێکی جوانەوە، وەک خۆیان نامێنن، چیدی تێڕوانین و چێژمان بۆ ژیان وەکو جاران نابن، گۆڕانیان بەسەردا دێت. ئەوەی مارکیز بخوێنێتەوە، هەموو ئەو پێوەندییە جادووگەرانەی ڕیالێکی سەخت و بێ مانای مرۆڤایەتی دەدۆزێتەوە، کە تاوەکو ئێستا خورافەی خۆی بەرهەمدێنێت. خورافەی دروستبوونی ژەنەراڵەکان لە پەڕۆی پیسی قەحبەکانی نێو دارستانەکانی باران، فیکەفیکی بەردەوام بێوازکاری گوێی ژەنەراڵ لە (پاییزی پاتریارکدا) ئەو پارادۆکسە سیاسی و شکستییە گەورەیەی مۆدێرنە حەیابەر دەکات کە بانگەشەی دنیایەکی یەکسان دەکات. ئەو یەکسانییەی کە تارادەیەک لەنێوخۆی وڵاتانی بەرهەمهێنی مۆدێرنەوە دەستەبەرکراوە، کەچی هەمان

وڵاتی دیموکراتخوازە، بۆ مانەوەی خۆی دەریای کاریبی دەخاتە ژێر دەستی ژەنەراڵێکی خرفەوە!!.. کاتێک (سێرڤانتیس) لە سەدەی شازدەدا (دۆنکیخۆتە)ی نووسی میشێل فوکوی نەدەناسی!!، کەچی دوای چوار سەدە، دۆنکیخیۆتە لە نووسینەکانی فوکودا ناوەرۆکی بەرهەمهێنانی چەندەها تێزی فیکری بوون.. بەم شێوەیە رۆمان و چیرۆکە باشەکان، ڕوانین و تێڕوانینمان بۆ ژیان و شتەکان دەگۆڕن، وەکو فەلسەفە نییە کە بە ڕاستەوخۆیی کاریگەری هەبێت لەسەر مامەڵەمان بۆ خەڵکی و هەڵوێستمان بەرامبەر دنیا، نەخێر، کاریگەرییەکانی پرۆسەی بەرهەمهێنانی مانا، یان هزر، ئاراستەیەکی دیکە وەردەگرێت. چێژ و چەشەمان بۆ ژیان و وردەکارییەکانی نێو دەروون و پێوەندییەکان بەشێوەکی دیکە دەبینین، ژیان بەشێوەیەکی دیکە دەدۆزینەوە، کە تا وەکو ئێستا بەختەوەرییەک هەبووە لە سووچێکی ناشریندا و ئێمە نەماندۆزیوەتەوە، هزر لە چیرۆک و گێڕانەوەدا چێژ و دووری نوێمان لە جیهاندا بۆ دەدۆزێتەوە. پرۆسەی بەرهەمهێنانی ئیدیا و جیهانبینییەکان، پرۆسەیەکی خێراو زۆرجاریش ڕستەی کورتن کە هاوکێشەی فیکری بەرهەمدێنن، بەبێ ئەوەی بەڕاستەوخۆیی و حونجەتکاریدا تێپەڕ بێت. دیارە دەبێت ئەوە بڵێین کە پرۆسەی خوێندنەوەی ڕەخنەگرانەیە ئەم هزرە جارێکی دیکە دەدۆزێتەوە، بێگومان ڕەخنەگران ئەو خوێنەرە بە سەلیقە و زیرەکانەن کە هزر لەنێو کۆڵانەکانی ڕووداوەکاندا دەدۆزنەوە و جارێکی دیکە مانای دیکەی لێ بەرهەمدێنن. بەم شێوەیە پرۆسەی بەرهەمهێنانی هزر پرۆسەیەکە وابەستەیە بە خوێنەرێکی زیرەک و بەتوانا و ڕەخنەگری بەسەلیقە، کە بەداخەوە لەنێوەندی ئەدەبی ئێمەدا دەگمەنن و گەر شتێکیش بخوێننەوە ئەوە بەدووی نووسەرە دیارەکانەوە و دۆزینەوەی نووسەری نوێ و چەشەی نوێ بابەتێکە ڕۆشنبیرییەک و هەستکردنێکی بە لێپسراوێتی ئەدەبی پێویستە. کە بەداخەوە تاوەکو ئێستا بەشێوەیەکی بەرچاو بەدیم نەکردووە، دەبێت ئەوەش بڵێم کە هەندێک ڕەخنەگری گەنجمان هەن وردە وردە پێدەگەن و جێگەی هیوان.. بە هەرحاڵ، گەر خوێندنەوەی ڕەخنەگرانە نەبن، ئەوە هزر لە دەقی گێڕانەوەدا بە نووستوویی دەمێنێتەوە، وەک ئەوەی ئەمڕۆ لە ئەدەبی کوردیماندا دەیبینین. ئەمە لایەنێکی پرسیارەکەت بوو، لەلایەکی دیکەوە دەمەوێت بڵێم: بابەتێکی قورس نییە کە لە ڕۆماندا هزر بەرهەمبهێنێت!!، نەخێر، ئەمە ڕایەکی سەیرە!، هاوکێشەی جوانییەکان و خۆڕسکیەتی گێڕانەوە دەخاتە ژێر جەبری (هزرە)وە، ئەز پێی وایە ئەو هاوکێشەیە بەسەر نووسینی فیکری و فەلسەفیدا زیاتر پراکتیزە دەبێت، وەک لە ئەدەب. بە داخەوە لەبەر ئەوەی نێوەندێکی زانکۆیی باڵا نییە بۆ بەرهەمهێنانی بیرو ئیدیاکان، هەر بۆیە هەموو فەیلەسووفێک لەنێوەندی ڕۆشنبیری کوردیدا خۆی لێی بووە بە ئەدیب و هەموو ئەدیبێکیش وەک ئەدیب نافەلسەفێنێ، بەڵکو وەک پرۆفسۆرێکی بەشی فەلسەفە، بەشێوەیەک کە لە گەشتی ئەمجارەی کوردستانمدا سەرم سوڕما لەم هەموو فوکو و دێریدا و هابرمازە زۆرانە!!.. بەهەرحاڵ.. نەبوونی ئەم خانەبەندییە زۆر سێبەری ئەم، یان لەوەی دیکەدا تێکەڵ کردووە، هەر ئەو سێبەرانەن کە خۆیان کێشاوەتە نێو پرسیارەکەی تۆوە کە پێت وایە کاری ڕۆماننووس بەرهەمهێنانی فیکرە، بە مەرجێک ئەوە زیاتر کاری فەیلەسووف و ڕاڤەکاری سیاسی و کۆمەڵایەتییە، چونکە ئەوە ئەوانن کە هەموو جووڵەکانی ژیان دەخەنە ژێر پرسیارەوە بەمەبەستی گەیشتن بە چەندەها کلێشەی کۆنکریتی و دیاریکراو لە بەرهەمهێنانی مانادا..

ڕۆمان بە هەمان شێوە مانا بەرهەمدێنێت، بەڵام لەنێو هەمەڕەنگییەکی سەیری کلێشەی گێڕانەوە و جووڵەدا، هەروەک ژیان خۆی کە پێکهاتووە لە کەس و شوێن و ڕووداو و ئاسمان و وەرزەکان، ئاوەها ڕۆماننووس ژیان دەخولقێنێت بە هەموو دوورییەکانییەوە، ئیدی کێ لەدواییدا دێت و لەنێو ڕۆمانێکی تایبەتدا قسە لەسەر کلێشەکانی ژیان دەکات، ئەوە مەسەلەیەکی دیکەیە. من پێم وایە بابەتی قورس و ئاسان نییە، بەڵکو ئیشکالیەتێکی مرۆیی هەیە، کە لە شێوەی کەڵکەڵەیەکی ئاڵۆز ڕۆماننووس نیگەران دەکات، کەڵکەڵەیەکە تۆ ناوت ناوە (سەبژێکت). فەلسەفە و فیکر یارمەتیدەرن، بەڵام بە هانای ڕۆماننووسەوە نایەن و بۆ نووسین قەناعەتی پێناهێنن، بەڵکو ئەوە پێگەیشتنی ڕووداوەکانە کە فیکر ڕاپێچی ئیشکالیەتاکانی خۆی دەکات، نەک بە پێچەوانەوە.. ئیدی ئەو بیرۆکانەی لە گێڕانەوەدا خۆیان لە کەسایەتی و ڕووداو و هەڵبژاردنی زەمەندا فۆرمەلە دەکەنەوە. هیچ نەخشە بۆ کێشانێک نییە کە بڵێین: ئەها.. ئەم بابەتە قورساییەکی مێژوویی و فیکری هەیە و گەر بکرێت بە

ڕۆمان، یان چیرۆک شاکارێکی ئەدەبی لێدەردەچێت!!.. ئەمە کەوتنە نێو وەهمەکانی مێژوو و ئیدیاکانە گەر ئیدیالیستییەکی بەتاڵ نەبێت!. بە پێچەوانەوە، زۆرجار ناوەرۆکی چیرۆکەکان چەندە ئاسان و ساکارن ئەوەندە لە بەرهەمهێنانی چێژ و چەشەی ئەدەبی و (هزری گێڕانەوە) مانای جۆراوجۆر و کلێشەی بیرکردنەوەی دیکە لە مەڕ جیهان بەرهەمدێنن. من (هزری گێڕانەوە) بەو هزرە تێدەگەم کە دوور لە کێشمەکێشە ڕاستەوخۆیەکانی بیریاران و فەیلەسووفان خۆی پێک دێنێت. لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانم ڕۆمانووسێک بهێنمە بەرچاوم بەبێ پێشینەیەکی قووڵی فیکری و خوێندنەوەیەکی تێر و تینوو.. ڕۆماننووسین کردەیەکە بەبێ خوێندنەوەیەکی دەوڵەمەند بەرهەم نایەت، بەڵام لەکاتی پرۆسەی نووسینی ڕۆمان خۆیدا هەموو کۆنکرێتی و دیاریکراوییەکی ئەو خوێندنەوانە دەڕژێنە کەشوهەوای ژیانێک کە ڕۆماننووس دەیخوڵقێنێت.. چۆن ئێمە ناتوانین خوودا وەک خوودایەکی بیرکەرەوە لە مەخلووق مەزندە بکەین، ئاوەهاش ناتوانم ڕۆماننووس بەبێ فیکر مەزندە بکەین.. لێرەوە ڕۆمان گرنگی بە ژیان و زەمەن و دۆزینەوەی پێوەندییە شاراوەکانی ژیان دەدات، بەمەش دوورییەکی دیکە بە ژیان و فیکر خۆی دەبەخشێت.. بیرت نەچێت زۆربەی ڕۆمانە باشەکان لە بیرۆکەی زۆر سادەوە سەرچاوە دەگرن، پاشان وەک جاڵجاڵۆکە تەونی خۆیان ئاڵۆز دەکەن، ڕۆمانی باش چەندە ئاسانە بۆ خوێندنەوە، ئەوەندەش ئاڵۆزە لە پێکهێنانی ماناکاندا، هەروەها بە پێچەوانەشەوە..

گەر مێژوو ڕووداوە مەزنەکانی دنیای ئێمە لە لەبیرچوونەوە بپارێزێت، ئەوە ڕۆمان هەوڵدانێکە بۆ گەڕانەوەی ویژدانێک بۆ ئەو مێژووە

* توانای گێڕانەوە دەکارێت تەحەکوم بە کۆی چیرۆکێک بکات و لە چیرۆکێکی تەقلیدییەوە بیبات بەرەو چیرۆکێکی نوێ؟ چیرۆکنووس زیاتر بەکامە ڕەگەز لە ڕەگەزەکانی زمان، گێڕانەوە، گرێچن، شوێن، کات.. دەتوانێت چیرۆکێکی جوان بنووسێت؟

– بە هەمووی.. بەکۆی هەمووی دەتوانین چیرۆکێکی باش بنووسین، دەڵێم باش نەک جوان، چونکە چیرۆکە باشەکان بەدرێژایی مێژوو دەخوێنرێنەوە، چیرۆکە جوانەکان لەگەڵ گۆڕانی کەشوهەوای زەمەنێکی چەشەی ئەدەبی بەسەر دەچن.. دەبێت کاتێک باس لە ئەدەب بکەین، چەمکەکان دیاری بکەین بۆ ئەوەی بزانین لەکوێدا وەستاوین، بە هەمان شێوە پرسیار لە تەکنیکی چیرۆکنووسین، بە چیرۆکنووس خۆی وەڵام نادرێتەوە، بەڵکو (بەڕێژەییەوە) ڕەخنەگرەکان وەڵامی دەدەنەوە، ئەوانیش خوێنەرێکی بەهێزی تێکستەکانن.. لێرەوە (باش) و (جوان) دوو مەسەلەی گرنگن کە لە پەراوێزی وەڵامی ئەم پرسیارەدا تێڕوانینی تایبەتم بۆی هەیە.. بەڵام بابێینەوە سەر وەڵامی پرسیارەکەت، وەک گوتم، بە هەموویان بە هەموو ڕەگەزەکان، چونکە هیچیان دابڕاونین لەوی دیکە و هیچیان بەبێ ئەوی دیکەیان ناتوانێت کار بکات، تۆ دەبێت لە چیرۆکدا شوێن هەبێت، کات هەبێت، زەمەنێکی ناوەکی یاوەکو فیزیکی هەبێت، ناوەرۆک هەبێت، ئەوەی هەموو ئەمانە پێکەوە گرێدەدا گرێچنە، گرێچن وەک لەچیرۆکی کلاسیکدا چەقی پرۆسەی گێڕانەوەیە، بەڵام لە تەکنیکی تەوژمی هۆشدا بە تایبەت (جیمس جۆیس)دا، گرێچن دابەش دەبێت بۆ سەر چەند یەکەیەکی گێڕانەوە لە کۆتایی چیرۆکەکەدا خوێنەر خۆی لەبەردەم پانۆرامایەکدا دەبینێتەوە کە (تۆبۆگرافیای چیرۆکەکە پێکدەهێنێت. دەشێت گرێچن هەر لە سەرەتای چیرۆکەکەدا بێت، هەر لەسەرەتای (چیرۆکی مەرگێکی ئاشکرا)ی مارکیزدا، هەموون دەزانین کە فیگوری سەرەکی ڕۆمانەکە کوژراوە، پاشان ئەوانی دیکە چیرۆکەکان دەگێڕنەوە، (کامیلۆ خۆسێ سێلا) لە ڕۆمانی (ئاوازی ماسۆرکا بۆ دوو مردوو) هەمان تەکنیک بەکاردێنێت، کەچی هەر هەمان ڕۆماننووس لە ڕۆمانی (مس گاداڤێل قسە لەگەڵ کوڕەکەیدا دەکات.) هەر بەشەی بابەتێکی سەربەخۆ و گرێچنێکی تایبەتە، (شێرزاد حەسەن) گرێچن بەسەر ڕووبەرێکی زمانەوانی، زۆرجار خوتبەبێژانەی کەسی یەکەمی تاکدا دابەش دەکات، لەلای (تەها ئەحمەد ڕەسووڵ) گرێچن چەقی چیرۆکەکانی پێکدێنێت و هەموو چیرۆکێکی ئەو یارییەکی جوانە لە هاوکێشەی فیگور و زەمەن و کات. (کاروان کاکەسوور) لە گرێچنێکی بچووکەوە دەستپێدەکات، بۆ چەندەها گرێچنی دیکە، ڕۆمانی (ئای لەڤیلیا یاڤیلیا) نموونەیەکی باڵای یاری جوانی هەموو ڕەگەزەکانی چیرۆکن کە بە داخەوە

ڕۆشنبیری خوێنەری ئێمە نەگەیشتۆتە ئاستی ئەو چەشە باڵایەی، چێژ لەو ڕۆمانە وەربگرێت. بەپێچەوانەوە (بەختیار عەلی) لە ڕۆمانی (دواهەمین هەناری دونیا)دا هەمان گرێچن دەکاتە قوربانی دەستەواژە و خوتبەبێژی فیگورەکانی، بەشێوەیەک کە نە خوێنەر نە فیگوری ڕۆمانەکەی سەربەستیان هەبێت، کەچی هەر بەختیارە لە ڕۆمانی (مەرگی تاقانەی دووهەم) وەک چیرۆکەکەی مارکیز (چیرۆکی مەرگێکی ئاشکرا) گرێچنەکە ئاشکرا دەکا، پاشان دەچێتە نێو زەمەنی کەس و شوێنەکانەوە، ئەویش گرێچن بەسەر رووبەرێکی زەمانەوانی دابەش دەکات. هەموو ئەمانە لە کات و شوێن و زەمەنی سایکۆلۆژی و فیزیکیدا ڕوودەدەن، گرێبەندکردنی هەموو ئەمانە زمانی تایبەتی چیرۆکنووس دیاری دەکات.. هەموو ئەم چیرۆکنووسانە، هەریەکە و یاری گێڕانەوەی خۆیان لە ڕێگەی گرێچنەوە مومارەسە دەکەن، چونکە ئەوە گرێچنە کە شوێن و کات و زەمەنی سایکۆلۆژی لە فۆرمی گێڕانەوە یاخود هونەری گێڕانەوەدا کۆدەکاتەوە.

دیارە سەرکەوتوویی هەموو یەکێک لەو هاوڕێ ئازیزانەم، لە (تەها ئەحمەد ڕەسووڵ)ەوە بیگرە تاوەکو دەگاتە (بەختیار عەلی و عەتا محەمەد و کاروان کاکەسوور و شێرزاد حەسەن) و زۆری دیکەی کلاسیکی وەکو کۆمەڵە چیرۆکی (ئەبێ و نابێ و ڕایەکی زامانەوانی..) محەمەد ئەمین ئەحمەد و چیرۆکەکانی حوسێن عارف و (سێبەری ئەسپە شێ)ی حەمەفەریق حەسەن و زۆری دیکە لەوەدایە، کە هەمووان پابەندن بەکلاسیکیاتی چیرۆکنووسین، بچن چیرۆکەکانی (محەمەد مەولوود مەم)، چیرۆکە کۆنەکانی (پەنجا فلس) بخوێننەوە، (چای شیرین)ی حوسێن عارف بخوێننەوە، بچن (هەوار)ی ڕەوف بێگەرد بخوێننەوە، بچن (ڕەشپۆشێکی جیهانی چوارەم)ی مستەفا ساڵح کەریم بخوێننەوە، ئەمانە و زۆری دیکە کە سەرەتاکانی چیرۆکی کوردین تاوەکو دەگاتە شێرزاد و نەوەی ئێمە.. هەمووان پابەندن بە ئەلف و بێی چیرۆکنووسینەوە، بەڵێ ئەلف و بێی چیرۆکنووسین کە خەریکە ئەمڕۆ لە نەشارەزایی هەندێک بەنێو (چیرۆکنووس) و لە (هونەرەکانی گێڕانەوە) بەشێوەیەک کە نازانین کەی چیرۆکەکە دەستی پێکردووە و کەی کۆتایی هاتووە، کە تەواو دەبین لە خوێندنەوەی ئەو جۆرە چیرۆکانە دەبێت بڵێین: ئەوە چی بوو خودایە.. ئەو هەرایە چی بوو..

جگە لەو کۆمەڵێک وێنەی پەخشانی (جوان) نەبێت. وەک ئەوانەی لە تێکستەکانی (ئاکۆ کەریم مەعرووف)دا هەن، هیچی دیکە نین..

من نموونەیەکت بۆ دێنمەوە بۆ ئەوەی باشتر تێم بگەیت، من عادەتێکی سەیرم هەیە، ئەویش ئەوەیە هەموو شتێک دەخوێنمەوە، جاری وەها هەیە ئاگادارینامەی دوو دێڕی کە لە ڕۆژنامە کوردی و ئەڵمانی و عەرەبییەکاندا بڵاودەبنەوە، بە هەمان شێوەش چەندە لە خوێنەوەمدا هەڵبژاردەم بە حوکمی تەنگەبەری کات لە شێوازی ژیانمدا، ئەوەندەش هەر بۆ بەدواداچوون چیرۆکی خراپیش دەخوێنمەوە کە زۆرجار میزاجی نووسینیشم تێکدەدەن.. یەکێک لەو بەدواداچوونانەم چیرۆکەکانی (ئاکۆ کەریم مەعرووف)ی هاوڕێم بوو، کە لە ٢٠٠٠ بۆ ٢٠٠١ لە پاشکۆی کوردستانی نوێدا بڵاوی دەکردەوە، کە ٢٠٠١ چوومەوە بۆ کوردستان بە ئاکۆم گوت: ئاکۆ من تێناگەم ئەم داپیرەیە و ئەم خێڵ و دەوارانە بۆچی هەن و ڕووداوێک نابینیم کۆیان بکاتەوە!!. بۆچی دەچن بەنێو زەمەندا، کامە زەمەن؟!!، ئاکۆ گوتی: ئەمە زنجیرەیەک چیرۆکە پێوەندیدارن بە یەکترییەوە و زەمەن شکێنراوە و گرێچن لە فەزایەکی دیکەدا دەخولێتەوە و لەم جۆرە قسانە.. قسەکانی ئاکۆ جوان بوون، بەڵام هێزی قەناعەتکردنیان نەبوو.. باشە بۆ دوور بڕۆین (کاروان کاکەسوور) لە چیرۆکی (چاڵدێران) هەموو زەمەنەکان تێکەڵ دەکات، بەڵام خوێنەر ون ناکات، بەڵکو بەنێو زەمەنەکاندا دەیهێنێت و دەیانبات و ڕووداو و گرێچن و شوێن و زەمەنی مێژوویی و سایکۆلۆژی بوونی هەیە، دەزانین ئەم ئافرەتە بۆچی قاز لەبن هەنگڵیدا هەڵدەگرێت، لە ڕۆمانەکانی بەختیاردا دەزانین چی ڕوودەدا، بۆ نموونە (دواهەمین هەناری دنیا) بە ئاسانی هەناری شووشەیین و دابەشکراون بەسەر سێ کۆرپەداو هەریەکە و چارەنووسێکی هەیە، ئەها چەندە جوان و باشن و چەندە ئاسانیشن، (عەتا محەمەد)یش ئاوەها دەکات لە (زارەکانی خەون)دا، بە کورتی و بە کوردی، دەبێت کلاسیکیات هەبێت، ئەلف و بێی چیرۆکنووسین، وەک (دالی) دەڵێت: دەبێت تۆ سەرەتا نیگارکێش بیت ئینجا هونەرمەند!!.. دوای ئەوەی (پارکی بۆقان)ی ئاکۆم خوێندەوە سەرم سوڕما کە ئەم تێکستە خراپانە بەناوی چیرۆکەوە بڵاوکرانەوە، ئەمساڵ هەمان نووسەر نۆڤلێتێکی خۆی دامێ کە تازە لە چاپی دابوو، وابزانم

ناوی (ئافاتی وشە) بوو، پەیمانم دایێ کە بیخوێنمەوە و بە هەقیقەت لەو سەفەرە کورت و لە پڕەمدا توانیم بیخوێنمەوە، تاوەکو ئێستا نازانم بۆ کتێبخانەی گشتی لەو بەناو نوڤلێتەدا سووتاوە؟!، سەیر لەوەدا بوو چیرۆکنووس خۆی نەیدەزانی بۆ!!، ئەمە نوکتە نییە!!، هەربۆیە دوای دوو کاتژمێر گفتوگۆ لە چایخانەی شەعب و لەو گەرمایەی گەلاوێژدا، نەیتوانی ئەو (ئافاتی وشە)یەم بۆ شیبکاتەوە، هەر بۆیە بە ئاکۆم گوت ئەم نوڤلێتە ناوێکی پڕ بە پێستی خۆی هەیە!!، ئەم ڕایەم لەلای هاوڕێی ڕۆماننووسم (تەهای ئەحمەد ڕەسوول)یش گوت.. ئاکۆ بەداخەوە، نەیدەتوانی پاساو بۆ ونبوونی ڕووداو لە بەناو نوڤێلاکەیدا بهێنێتەوە، کە بە ڕای من لاوازی ڕۆشنبیریی چیرۆکنووسانەیە. دیارە من ئەمە وەک فینومینێک باس دەکەم، نەک تێکستێک قابیلی قسە لەسەر کردن بێت.. چیرۆکنووسین پرۆسەیەکی لەسەرخۆیە و ئەوەی دەیەوێت چیرۆکنووس بێت لە ڕۆژهەڵاتدا دەبێت فێری ئەوەبێت بەتەنیا بژی، تەنیایەکی خۆ پەروەردەکارانە، دەبێت ئەوە بزانێت ئەم کۆمەڵگایە سیخناخدراوە بە خێڵ و ئیسلامەوی و سیاسەتی سەیر و عەجایب، ئەوەندەی بابەت بە چیرۆکنووس دەبەخشن، ئەوەندەش پەراوێزی دەکەن.. ئەمانە هەمووی سەبری ئەیووبی دەوێت، چونکە تۆ لە چوار ساڵدا یەک ڕۆمان دەنووسی، لەوانەیە لە ساڵێکدا یەک چیرۆک بنووسی، ئیدی ئەوەی مەزندەی ئەوە بکات لە ڕێگەی چیرۆکنووسینەوە دەبێتە پاڵەوانی سەر لاپەڕە و شاشەکان، تەنها یەک چارەسەری هەیە ئەویش ئەوەیە خێرا خێرا بنووسێت، کە لە دواجاردا تایتڵێک بەخۆی دەبەخشێت وەک (چیرۆکنووس)، بە مانای شەڕێکە بۆ پچڕینی تایتڵێکی کۆمەڵایەتی، لەوانەیە بتوانێت لەسەر ئەوەش وەزیفەیەک بەدەست بهێنێت کە ئەمەش شتێکی باشە، بەڵام نووسینی چیرۆکێکی باش ڕۆشنبیرییەکی ئێجگار جیاوازی گەرەکە، تەنانەت شێوازە ژیانێکی تەواو، بە پێچەوانەی ئەو هەرایەی گەرەکە کە ئەمڕۆ ڕۆژنامە و نێوەندی قەرەباڵغی سیخناخ بە سیاسەت پێویستێتی، ئەمە خۆڕاهێنانە لە مومارەسەکردنی گۆشەگیرییەک لەپێناو بەرهەمهێنانی تێکستی باشی چیرۆک و ڕۆماندا، پێویستی بە ڕۆشنبیرییەکی فراوان و قووڵ و تیژبیر هەیە، بەتایبەت لە ڕۆژی ئەمڕۆماندا و لەم سەدە جەنجاڵەدا کە ڕۆژ بەڕۆژ هاوکێشەکانی ژیان ئاڵۆزتر دەبن..

ڕۆمانی جیهانی بۆن کردنە بە وانەی وەک خۆت خەون دەبینن

تەحەکوم وشەیەکی جوانە کە تۆ بەکارت هێناوە، تەواو ڕاستە دەبێت کۆنترۆڵێک هەبێت بۆ هەموو ڕەگەزەکان لەپێناو بەخشینی جوانییەک بەتێکست، ئێمە دەبێت لە هونەرەکانی گێڕانەوە شارەزابین، کلاسیکمان لە خوێندنەوە و پێکهاتەی ڕۆشنبیریماندا هەرس کردبێت، ئەوسا دەتوانین باس لە ڕیزپەڕ (تەجاوز) بکەین، لەبەر ئەوە هەموو ڕەگەزەکانی چیرۆک پێکرا گرنگن.

* چیرۆکی کوردی وێراوێتی خۆی لە قەرەی پرسیارە گەورەکانی بوون چییە، مەرگ چییە، ژیان چییە بدات؟ ئەگەر نەیوێراوە ئەی بۆ لە قۆناغێکدا تەواو کاریگەر بووە بە ئایدۆلۆژیا وەک ئەوەی لای نووسەرە مارکسی و ناسیۆنالیستەکانی سەدەی ڕابردوو بینیمان. ئەم خۆنەدانەی چیرۆکی ئێمە لە فەلسەفە بۆ ئەوە ناگەڕێتەوە کە هەر لە بنەماوە ئێمە تێکستی فەلسەفیمان نەبووە یا بە مانایەکی دی فەلسەفاندن و ئیشکردن لەسەر هزر پیشەی ئێمە نەبووە؟! ئەمە ئەگەر ئەوەیان لەیاد بێت کە ئەلبێر کامۆ پێی وایە بۆ ئەوەی ببیت بە فەیلەسووف دەبێت ڕۆمان بنووسیت کەواتە ئەدەبی ئێمە لە مێژووی دوور و نزیکدا چی نووسیوەتەوە؟

– مەرج نییە ئێمە فەیلەسووف بین، ئینجا ڕۆمان بنووسین، هەروەک گوتم فەیلەسووفەکانیش خەون بە نووسینی ڕۆمانەوە دەبینین، بەڵام دەبێت خاوەن ڕۆشنبیرییەکی قووڵی فەلسەفی بین، بە نیسبەت ئایدۆلۆژیشەوە، پێم وایە ئەدیب پێویستی بە ناسینی ئایدۆلۆژیا و گەمەی دەسەڵات هەیە، مومکین نییە تۆ چیرۆکنووس بیت و ئاگات لە جووڵەی نێو کۆمەڵەکەت نەبێت، ئەمە وەهمێکە کە زۆر لە شاعیر و چیرۆکنووسان تێیدەکەون، تۆ سەیرکە، چ شێرزاد حەسەن، چ من، چ هیوا قادر، چ بەختیار عەلی، چ عەتا محەمەد، هەمووان کە دەقی ئەدەبی دەنووسین، لەسەر کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان قسان دەکەین، ئەمە بەشێکە لە مومارەسەی چیرۆکنووسین، بەشێکە لە قسەکردن لەسەر گەمەی جوانی و ناشیرینی لە کۆمەڵگەدا. گرنگی (شێرزاد حەسەن) لەوەدا بوو، لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە

بوو بە کولتێکی ڕۆشنبیری (ڕەمزێکی کولتووری)، کولتێک کە باسی لە ئازادی سێکس و پێوەندییەکان دەکرد، بە مەرجێک ئەوانی دیکە ئازادی پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیان بە چیرۆکی بەرگرییەوە پابەند دەکرد، بەم شێوەیە ڕۆشنبیریی فەلسەفی و سایکۆلۆژی گرنگە بۆ ئەدیب بۆ ئەوەی نەبێتە مەهزەلەی سیاسی و قاچاخچییەکان، وەک ئەوەی ئەمڕۆ لەکوردستاندا دەیبینین.

* (شوێن) لە خەیاڵی ئێوەدا پانتاییەکی بەرچاو داگیردەکات، تۆ لە نووسیندا گەمە بە (کات) دەکەیت و هەمیشە (شوێن) شاری منداڵیتە؟ یان (کات) وەستاوە و مامەڵە و جێگۆڕکێ بە (شوێن) دەکەیت؟ لە چیرۆکی نوێدا مەرجە (شوێن)ێکمان هەبێت بۆ ئەوەی ڕووداوێکی تێدا دروست بکەین، یان ڕووداو دەکارێت (شوێن) دروست بکات؟

– تۆزێک لەمەوبەر باسم لە کلاسیکیاتی چیرۆکنووسین کرد، وەکو ئەلف و بێی سەرەتا وەهایە کە دەبێت فێری بین، کاتێک فێری زمانێکی بێگانە دەبین، چەندە ڕۆشنبیریمان فراوان بێت، ڕێگە لەوە ناگرێت کە مامۆستای زمان لە ڕستەی سادە و ئەلف و بێی سەرەتاوە لەگەڵتدا دەستپێدەکات، لە ڕستەی وەکو (پیاوەکە سواری ئۆتۆمبێل بوو).. لەم سەرەتایەوە مرۆڤ دەگاتە ڕستەی ئاڵۆز.. شوێن و کات و فیگور و زەمەنی ناوەکی و سایکۆلۆژی، ئەلف و بێی هەموو چیرۆکێکن لەم دنیایەدا، تۆ دەتوانیت یاری بە زەمەنەکان بکەیت، بەڵام ناتوانیت نەفی زەمەن بکەیت!. تۆ دەتوانیت لە پەرەگرافێکدا دوو شوێن و دوو کاتی جیاواز بخەیتە نێو گەمەی گێڕانەوەوە، بەڵام ناتوانیت نەفی شوێن بکەیت..

ڕۆمانی (کەوتنە خوارەوەی گورگێک) کە لە چاپدانەوەی داهاتوودا لەژێر تایتڵێکی دیکە و لەوانەیە زۆر بەشی دیکەی بۆ زیاد بکەم، بڵاوی دەکەمەوە، لەم ڕۆمانەمدا دەستی خۆم شلکردووە بۆ یاریکردن بە شوێن و زەمەنە مێژوویی و کەسییەکان، لە بەغداوە شوێن دەگۆڕێت بەرەو ئەوسەری سنوورەکانی ئێران، لە زەمەنی ئێستاکێیەوە بۆ زەمەنی شەڕی تورکمان و کورد لە کەرکووک، لە زەمەنی عەبدولکەریم قاسمەوە بۆ زەعیم سدیق لە سلێمانی. ئەو هاوکێشە ئاڵۆزە لە زەمەن و شوێندا کە لەدوای سەدو پەنجا لاپەڕە خۆی لە چیرۆکی سەربڕاوەکاندا کۆدەکاتەوە، فیگورە سەرەکییەکان، شێرزاد و پەخشان و پوورە عاس هەموویان گرێدەدرێنەوە بەو ویژدانە بریندارە مێژووییەی، بەو برینە قووڵەی کە لە سەرەتای ڕۆمانەکەوە لە کوشتنی (دڵکەسیرە)دا خۆی بەرجەستە کردووە.. ئەمانە هەمووی وەک سەمفۆنیایەک وەهایە کە لە چەندەها ئاوازی نەرم و ڕەق و توندوتیژ پێکهاتوون.. ئەمە ئەو یارییەیە بۆ شوێن و کات.. بەڵام شوێن و کات بوونیان هەیە و ئەوەی کە دەمێنێتەوە خوێنەرێکی خاوەن چەشە و ڕۆشنبیرییەکی تایبەتی ڕۆمان خوێندنەوەیە، کە دەقەکان بخوێنێتەوە و نهێنییەکان دەستبەربکات.. ئەمەش وایکرد کە لە زەمەنی بڵاوبوونەوەی ڕۆمانەکە، کە بەداخەوە (دەزگای سەردەم) سێ فەسڵیان بە شێواوی بڵاوکردەوە و تەنانەت داوای لێبوردنیشیان نەک لە من، بەڵکو لە خوێنەریش نەکرد.. ئاڵۆزی شوێن و کات و یاریی زمانەوانی و غەدری دەزگای سەردەم لە ڕۆمانەکە وایکرد کە ئەو ڕۆمانە بەو فراوانییە نەخوێندرێتەوە.

کات و شوێن لە زەمەنی سایکۆلۆژیدا لە فیگورێکەوە بۆ ئەوەی دیکە دەگۆڕێت، عەزیز لە هەموو ڕۆمانەکەدا کەسێکە چاوەڕوانکراوە، بەڵام شوێنەکانی شەڕی ئێران، ئێراق لەگەڵ خۆیدا دەهێنێتە نێو ڕووبەری گێڕانەوەوە (دڵکەسیرە) شوێن و ڕووداوی مێژوویی دێنێتە کایەوە، هەر لە خانی کەرانی ئەوسای کاروانچێتی لە سلێمانی بیست و سیەکاندا تاوەکو دەگاتە پەنجەرە ئەلمنیۆمەکانی بیناکردنەوەی خانووی کۆنی خێزانی سەربڕاوی گەورە لە هەشتاکاندا. شوێن و کات بەردەوام لە جێگۆڕکێدان، ئەمانە هەمووی لەزمانی گێڕانەوەدا خۆیان درێژ کردۆتەوە، کە ئەز هەر لە سەرەتاوە دەمزانی ئەم ڕۆمانە جەماوەرخواز نییە، بەقەد هێندەی چێژێکی تایبەتی و باڵای پێویستە.

* هەر لە سەرەتاوە مێژوونووسی ئێمە بە سوود وەرگرتن لە هەندێک تەکنیکی چیرۆک مێژووی نووسیوەتەوە، ئێستا ڕۆماننووسی کورد دەتوانێت بە ئەدەب مێژوو بگێڕێتەوە؟ وەکو ئەوەی هەمەنگوای و گۆنتەرگراس و ئیلیش ماریا ڕیمارک. کردیان، بە تایبەت ئەگەر ئەم ڕۆمانەی دوایی (شاری مۆسیقارە سپیەکان)ی بەختیار علی وەک نموونەیەک وەرگرین، هەرچەندە من باوەڕم وایە ناکرێت وا سەیری بەختیار بکەین کە ڕۆمانی مێژوویی نووسیوە، بەڵام دەکرێت مێژوو لەو ڕۆمانەدا بخوێنیتەوە.

– سابیر ڕەشید لە لێکۆڵینەوەیەکیدا، ڕۆمانی (کەوتنەخوارەوەی گورکێک) بە ڕۆمانێکی مێژوویی لە قەڵەمدا، مێژوو زۆر مانا و ڕەهەندی جۆراوجۆری هەیە، بوعدەکانی لە ڕۆماننووسێکەوە بۆ ئەوی دیکە و لە ڕۆمانێکەوە بۆ ئەویدیکە دەگۆڕێت، من ئەم ڕۆمانەی دوایی بەختیارم بەدەست نەگەیشتووە، لەبەر ئەوە ناتوانم قسەی لەسەر بکەم.. من پێم وایە مێژوو لە هەموو ڕۆمانێکدا بوونی هەیە، ڕۆمان خۆی نووسینەوەی مێژووە بەشێوەیەکی دیکە. ئەو مێژووەیە کە مێژوونووسان فەرامۆشی دەکەن، ئەو وردەکارییە مرۆڤانەیە کە لەناواخنی ڕووداوەکاندا یاری خۆیان دەکەن و مێژوو فەرامۆشی دەکات، بەڵام ڕۆمان و چیرۆک بەهێزێکی دیکەوە دەیانکاتەوە بە ژیاندا.. نموونەیەکی زۆر ئاسان کە لە یەکەم ئەزموونی چیرۆکی کوردییەوە (دیالەکتیکی سۆران)، چیرۆکی ناتەواوی (لە خەوما)ی (جەمیل سائیب)ە، کە هەموو ئەو مێژووە شکۆدارەی لەسەر شێخ مەحموودی حەفید نووسراوە، لەو چیرۆکەدا دەکەوێتە بەرگومان. ئەمە ئەو وردەکاریانەیە کە مێژوونووسان لەبیری دەکەن و چیرۆکنووسەکان دەینووسنەوە.. مەرج نییە مێژوو پابەند بێت بە ڕووداوە گەورەکانەوە، بەڵکو پابەندە بەو وردەکاریانەی ژیانی کەسەکان لەنێو ڕووداوەکاندا، هەموو یەکێک لە ئێمە باس لە زەمەنی زەعیم سدیق دەکەین لە شەستەکانی سلێمانیدا و باس لەوە دەکەین کە لەسەروو (حامیەی) ئەوسای سلێمانی (پارکی ئازادی ئێستا)، بە دەیان خەڵک بەزیندوویی زیندە بەچاڵکراون، بەڵام کەس نەبوو باس لەو دەستە بکات بۆ ماوەی سێ ڕۆژ لەژێرگڵەکەوە جووڵاوە و هاواری یارمەتی کردووە و کەس نەیتوانیوە بە هانایەوە بچێت.. دڵکەسیرە لە ڕۆمانی (کەوتنە خوارەوەی گورگێک)دا وەک ڕۆحێکی پەڕەوازە بەسەر ئەو دەستەدا دەفرێت و ئەویش وەک ڕۆحێکی بێ جەستە هیچی بۆ ناکرێت.. لە شەست و سێدا بەعسییەکان قاسمیان گوللەباران کرد، بەڵام هەر لەگەڵ قاسمدا بە سەدەهایان بە ئەشکەنجەوە کوشت و فڕێیان دایە نێو مەیتخانەکانەوە، ڕۆحەکان، ئەجندەکان کە لەنێو قەوزەی خوار پەنجەرەی ژەنگاوی مەیتخانەیەکی بەغداوە، لەتاو ئەو هەموو لاشە و غەدرلێکردنە ڕادەکەن بۆ شەماعیەی بەغدا و جارێکی دیکە لە ڕێگەی (خەلیفە)وە چیرۆکی ئەو غەدرلێراوانە دەگێڕنەوە..

لە نوڤێلای (شتێک لە قوڕی خوارفە)دا من باس لە ڕووداوێکی بچووک دەکەم کە هەمووان لەبیرمان کردووە، هەموو ئەو ڕاپەڕینەی ئێراق لە ڕووداوێکی زۆر بچووکەوە تەقییەوە، کاتێ سوپای ئێراقی لە کوێت کشایەوە، هەر لە ڕێگا ئەمریکاییەکان لەسەر ڕێگەی گشتی نێوان کوێت و بەسرە، بەفرسەتیان زانی لەو کاروانە سەربازیەیان دا کە دەکشایەوە، زیاتر لە دە هەزار سەربازی بێتاوان کوژران، بێگومان ئەمریکاییەکان مەبەستیان تاقیکردنەوەی کۆمەڵێک ڕاکێتی تازە بوو، دەنا کاروانەکە پێکهاتبوو لە سەربازی برسی و ئیڤای عەسکەری شەق و شڕ و هیلاک.. بەشێک لەو زریپۆشە هیلاکانە خۆیان کرد بە (بەسرە)دا، سەربازێکی نەناسراوی زریپۆشێک، لوولەی زریپۆشەکەی کردە وێنەدیوارێکی سەدام و تەقاندییەوە، ئەم ڕووداوە شکاندنی لووتی بەعس بوو لە هەموو ئێراقدا، پێچێکی مێژوویی بوو، یەکەم شکاندنی شووشەبەندییەکانی ترس بوو، تەقینەوەی ڕاپەڕین بوو لە بەسرە و ئیدی تەشەنەی کرد لە هەمووی شارەکانی ئێراق بە کوردستانیشەوە، کەس باسی لەو سەربازە و لەو ڕووداوە نەکردووە.. من دوای ئەم هەموو ساڵە و پاش ئەوەی لە مەنفا گیرسامەوە، لە نۆڤلێ (شتێک لەقوڕی خورافە) لە بەشێکیدا باس لەو ڕووداوە دەکەم، لێرەوە دەمەوێت بڵێم مێژوو ئامادەبوونێکی هەمیشەیی لە ڕۆماندا هەیە، مادامەکی لەرزینێکی ویژدانی و ڕۆحیمان لەلا دروستدەکات.. مێژوو بۆ ڕۆمانووسەکان تاوەکو ئەو کاتە گرنگە کە دەبێ بە گێڕانەوەی ئەدەبی، لەوێوە ئیدی مێژوو وەک خۆی نامێنێتەوە، بوعدە ڕاستەقینەکانی خۆی ون دەکات و دەچێتە نێو فانتازیایەکی دیکەوە، دەچێتە نێو وردەکارییەکانی گێڕانەوەی ڕۆماننووسەوە. ئەو دەقاو دەقییەی لە مێژوودا هەیە لە ڕۆماندا خۆی وندەکات و دەبێتە دەقاودەقییەکی دیکە لە بۆن و بەرامە و ڕەنگ و جووڵەی ژیاندا خۆی ڕادەکێشێت.. ئەوەی مارکیز نەخوێنێتەوە، بوعدی گەمەی ئەمریکاییەکان بەوە وەحشیەتەوە مەزندە ناکات، لە سەد ساڵ تەنهایی و پایزی پاتریاکدا، باس لە تەقەلێکردنی کرێکارانی مۆز دەکات، لە پایزی پاتریارکدا باس لە ژمارەلێدانی دەریای کاریبی دەکات، کە چۆن ئەمریکاییەکان دەیخەنە سنووقەوە و دەیبەن بۆ خۆیان.. ئەو بوعدە کۆلۆنیالییە وەحشییەی ئەمریکانزم هێزی قەناعەتکردنی ئەو ڕۆمانە

بەهێزترە وەک لە هەموو تێکستێکی دیکەی مێژوویی سیاسی کە خوێندبێتمەوە.. سەلمان ڕوشدی لە ڕۆمانی (منداڵانی نیوەشەو)دا باس لە کەرتبوونی هیندستان دەکات، بەشێک هیندستانی ئێستا و بەشەکەی دیکە پاکستانی ئێستایە، نیوەشەوی ١٩٤٧ دەکات بە تەوەرەی جووڵەی ڕۆمانەکەی، هەموو ئەو مێژووەی دروستبوونی پاکستان و یاری بەریتانییەکان لە پشتگیری ئەم و ئەودا لەشاردنەوەی فیگورێکی ڕۆمانەکەیدا خۆی بەرجەستە دەکات کە چۆن لەلایەن قەرەجێکەوە دەخرێتە جانتایەکەوە و سنووری پێ دەپەڕێننەوە.. ئەمە خاڵی تراژیدی مێژووە کە سەلمان ڕوشدی لەو ڕۆمانەدا باسی دەکات.. کاتێک مرۆڤێک ئەوەندە برسی و لاواز دەبێت لە جانتای موسافیرێکدا جێگەی دەبێتەوە.. بەم شێوەیە مێژووی بوعدێکی دیکە دەبەخشێت بە جیهان و مێژووش خۆی.

(ماریۆ فارگا لیۆسا) لە ڕۆمانەکانیدا نەک تەنها مێژوو بەو دووربیە فانتازی ڕۆمانسیرەی دەنووسێتەوە، بەڵکو لە ڕۆمانی (مردنێک لە ئاندن) باس لە جوگرافیای فراوانی وڵاتێکی وەک ئەرجەنتین دەکات، لە گوندە لاتەریک و گۆشەگیرەکانی سەر کەنارەوە بگرە تاوەکو دارستانە تاریکەکانی باران، هەموو ئەفسانە و خورافە و چیرۆکی بەرئاگردانەکانی (ئیندۆسەکان) هەیە، هەمووی لەو ڕۆمانەدا لە تۆبۆگرافیایەکی جوگرافی و گێڕانەوەیەکی شێوە کریمیدا (پۆلیسی) خۆی ڕادەکێشێت.. هەموو ڕۆمانێکی باش خۆی لەخۆیدا بەشێک لە مێژووی ئێمە وەک تاکڕەو تەنانەت ڕۆحی گشتی کۆی کۆمەڵگەی لەخۆدا هەڵگرتووە.. مێژوویەک بۆ حەزەکان، مێژوویەک بۆ ئیرۆتیکا، مێژوویەک بۆ ڕەشبینی و ساتەکانی گەشبینی.. ئەمانە و زۆر مێژووی وردیلەی دیکە کە لەنێو مێژووە گەورە مێگەلییەکاندا لەبیر دەکرێن، کەس نییە باسی لە جەنگی جیهانی دووەم نەکردبێت، بەڵام کەس نەبووە بتوانێت وەکو (هاینرخ بۆل) و وەکو تۆش ئاماژەت بە (ڕیمارک)دا، باس لە وردەکاری ئازارە مرۆییەکان بکات.. هاینرخ بۆل لە چیرۆکێیدا باس تەنها لە دوو کاتژمێری دووروودرێژی سەربازێک دەکات کە نۆبەی پاسەوانی خۆیەتی، باس لەتاریکی و سەرما و ئەو هەموو بیرۆکە و زیندەخەونە لە پڕانە دەکات کە لەو ماوە کورتەدا بە بیریدا دێن و دەچن، مرۆ وا هەستدەکات کە ئەوە دوو کاتژمێر نییە، بەڵکو سەدەیەکی دووروودرێژی ساردە لە بۆنی خوێن و لاشەی فڕێدراوی بن بەستەڵەکاکانی بەرەکان، ئەو خەونانەی لەو دوو کاتژمێرەدا وەکو پلانی داهاتووی ژیانی بە بیریدا دێت و دەڕوات، هەموو ئەو کاتژمێرە ساردانەی سەربازگە و ژیانی سەربازیی زۆرەملەیی ئێراقی بیر دەهێنامەوە کە مرۆکانیان بە تۆبزی ڕەوانەی بەرەکانی جەنگێک دەکرد، ئەوان بەرپرسیارنین لێی. لە ڕۆمانەکانی ڕیمارک-دا بە تایبەت (هەموو لەبەرەکانی ڕۆژئاوا هێمنە) یاوەکو لە ڕۆمانی (سێ هاوڕێکە)دا، جەنگ بەشێکە لەو مێژووە بێزراوەی مرۆکان دەخاتە نێو گێژاوی پارادۆکسەکانی خۆیەوە. هەموو مێژووی شکۆداری نازیەت لەو ڕۆمانەدا لایەنە پووچ و ناشیرین و گەندەڵی و وەحشییەکەی خۆی دەردەخات.. لەبڕوایەدام ڕۆمانووسەکان بۆیە هەن بۆ ئەوەی شکۆدارە بەتاڵەکانی جەنگ و ئەفسانەکانی دەسەڵات پووچەڵ بکەنەوە.. سەیری ئەو هەموو ڕۆمانە بکە کە نووسەرە کاسەلێسەکانی زەمەنی ستالین بەناوی «ڕیالیزمی سۆسیالیستی» نووسیویانە و ڕۆمان و کتێبە دۆکۆمێنتارەکانی (شۆلژێنستن) بخوێنەوە!، جیاوازییەکی گەورە و بێئامان لەنێوان ئەم دوو دنیابینییە بۆ مێژوو دەبینین، یەکێکیان چاوپۆشی دەکات لەو هەموو کارەساتانەی لە زەمەنی سۆڤێتدا ڕوویداوە و خەریکی شکۆکردنی زەمەنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر دەکات.. کەچی دیدی شۆلژێنستن لە کتێبی (ئارخەبیل گولاک)دا پووچەڵکردنەوەی ئەو هەموو وەهم و ڕەونەقەیە کە دەسەڵاتی سۆڤێتی لە ڕێگەی نووسەرە دەستەمۆکانییەوە هەوڵی داپۆشینی دەدات، (گولاک) ئەو سەربازگە زۆرەملێ و بەندیخانە گەورانەیە کە زۆربەی ڕۆشنبیران و هونەرمەندان و پیاوی ئایینی و ئەکتەر و سیاسییە بە تواناکانی وڵات، ئەوانەی لەژێر ناوی (پیاوانی سەرمایەداران) یاخود (دژە کۆمۆنیست) یاخود هەر ناوێکی دیکەوە لەو بەندیخانانەدا توند دەکران.. ڕاستە سۆلژێنستن لە (ئەرخەبیل گولاک/ دوورگەکانی گولاک)دا بە وردەکاری مێژووییەوە باس لەناو و شوێن و زەمەنی مێژوویی و تەنانەت ژمارەی نووسراوەکانی کاگابی و دەزگاکان دەکات، بەڵام لەنێو ئەم دێڕانەوە کاری ڕۆمانووسێک دەبینین مێژوو دەکاتە ماتریالێک بۆ بەخشینی دیدێکی دیکە بۆ ژیان، گەر مێژوو ڕووداوە مەزنەکانی دنیای ئێمە لە لەبیرچوونەوە بپارێزێت، ئەوە ڕۆمان هەر هەوڵدانێکە بۆ گەڕانەوەی ویژدانێک بۆ ئەو

مێژووە، ئەو ویژدانە ئەو یادەوەرە مرۆڤانەیە کە لەنێو کێشمەکێشی ڕووداوەکاندا فەرامۆش دەکرێت..

* ئێوە هەندێ جار لەزماندا سەرچڵی دەنوێنن و جاری وا هەیە لە پەرەگرافێکی درێژدا بەتایبەت لە ڕۆمانی (کەوتنە خوارەوەی گورگێک)دا بەبێ ئامرازی پێوەندی و وێرگوڵ (فاریزە) چیرۆکەکە درێژ دەکەنەوە و ناهێڵن لە یەکەی ماناشی بشێوێت.. ئێوە بەم کارەتان تەنها ویستووتانە تەقلید بشکێنن یان ئەوە ستایلێکی تایبەتی خۆتانە و جۆرێکی ئیشکردنە لەزماندا؟ ئەم پرسیارە ڕێخۆشکەرە بۆ ئەوەی بپرسین ئێوە بۆ لە نۆڤێلای (شتێک لە قوڕی خورافە) زمانتان تا ئاستێکی مامناوەندی سادەو بێ گرێو گۆڵە، کەچی لە (کەوتنە خوارەوەی گورگێک)دا تەواو بە پێچەوانەوە زمان خوێنەر هەناسەوار دەکات ئایا ئەمەی دواییتان بۆ خۆی تایبەتمەندییەکی ڕۆمانە یان یارییەکی تری نووسەرە لەگەڵ خوێنەر؟

- لەوانەیە ئەم پرسیارەم لەلایەن زۆربەی خوێنەران و هاوڕێ نووسەرەکانمەوە لێکرابێت. یەکێکیان سەبارەت بەو زمانەیە کە (کەوتنەخوارەوەی گورگێک)ی پێ نووسراوە، و پرسیاری دووهەمیش ئەو ئاراستە جیاوازەیە کە زمان لە (شتێک لە قوڕی خورافە)دا کاری لەسەر کراوە.. یەکێکیان بەڕای زۆربە وەکو ئاماژەت پێدا زمانێکە، چاوی وەها هەیە سێ دێڕ بەدوای یەکدا دێن بەبێ بوونی فاریزە.. کەچی لە (شتێک لەقوڕی خورافە) دێڕەکان ئاسانن و ماناکان بە ئاسانی بۆ خوێنەر قووت دەچن.. بەمانای دوو ئەزموونی جیاواز لەزماندا لەدوو ئاستی جیاوازی پێوەندی زمان بە بەرهەمهێنانی مانای ئاشکرا و مانا شاراوەکان.. ئەمە نە یارییە و نە موغامەرە و سەرچڵییە، ئەمە بە ئاسانی سروشتی گێڕانەوەی چیرۆک خۆیەتی، کە خۆی جۆری چنینەوەی زمانەوانی دیاری دەکات، مادامەکی ئێمە لەو بڕوایە داین کە چیرۆک لەنێو زماندا دانیشتووە، نەک لەسەر جادە!، ئێمەش لە ڕێگەی زمانەوە دەربڕینی دانیشتنەکەی بکەین!. بەمانایەکی دیکە، چیرۆک لەنێو ڕیتمی زمانەکەی خۆیدایەتی، نەک زمان دەربڕینێ بێت لە چیرۆکەکان، با زیاتر ئەم دەستەواژەیە ڕوون بکەمەوە، بۆ نموونە زۆر چیرۆکنووسمان هەن هەموو چیرۆکەکانیان بەیەکزمان دەنووسن، با (شێرزاد حەسەن) وەربگرین، هەر لە چیرۆکی ڕیشۆڵەیەوە بیگرە تاوەکو دوا تێکستەکانی ئەم ساڵانەی دوایی، هەموویان چەندە لەڕووی بابەتی چیرۆک و چارەسەری کێشە و گرێچنیندا باش و جوانن، ئەوەندە من تووشی گرفت دەبووم لەگەڵ خوێندنەوەیان!، بەتایبەت کاتێک هەستدەکەم هەموویان بەیەک ڕیتمی زمان دەگێڕدرێنەوە، ئەوەی گۆڕاوە تەنها بابەتە، دیارە لەوانەیە یەکێک بێت بڵێت ئاخر ئەمە (شێوازی نووسینی) ئەم نووسەرەیە کە لەوی دیکەی جیادەکاتەوە، منیش دەڵێم شێوازی نووسین یەک جۆر ڕیتمی نووسین نییە!!، شێوازی نووسین کڵێشە کاراکتەری گشتی زمانە کە چیرۆکنووسێک لەوی دیکە جیادەکاتەوە، بەڵام ئەوەی من باسی دەکەم وەکو بەرگدووریەک وەهایە بەیەک مۆدێل جلەوە گیربووە و ئەوەی دەیگۆڕێت تەنها جوانییە لە هەڵبژاردنی ڕەنگەکان، نەک مۆدێلەکانیش!!، ئەمەیە گرفتی زۆربەی چیرۆکنووسانی ئێمە و زۆر چیرۆکنووسی گەورەی دنیای وەک (پاولۆ کۆیلۆ)!!. بەختیار عەلی لە ڕۆمانی مەرگی تاقانەی دووهەمدا زۆر هەمەجۆر و هەمەڕەنگە لە زمان و شێوازدا، کەچی ڕۆمانەکانی دیکەی بەتایبەت (ئێوارەی پەروانە و دواهەمین هەناری دونیا) هەردووکیان بەیەک ڕیتم نووسراون، تەنانەت وەرە سەیری ناوی فیگورەکان بکە، هەموویان سیفەتی شوێن و زەمەن و ڕووداویان پێوەیە.. وەکو بۆنخۆش و پاکیزە و چەندەها سیفەتی دیکە، بەشێوەیەک هەست دەکەیت کە یەک ڕۆمان دەخوێنیتەوە نەک دووان، ئیدی نازانم لەم ڕۆمانە تازەیەیدا چۆن کاری کردووە. بەهەرحاڵ ئەمە شتێکە من حەزی پێناکەم. من لە بڕوایەدام هەموو چیرۆکێک هەڵگری زمانی تایبەتی خۆیەتی، ئەمەش تێکستی جوان جیادەکاتەوە، جوان تێکستێکە لە سەردەمێکی دیاریکراودا وەک گوڵێکی بۆنخۆشی دڕندە وەهایە، لەگەڵ بەسەرچوونی وەرزی ئەویش بەسەر دەچێت، تێکستی باش لە هەمان کاتدا کە جوانە، بە درێژایی وەرزەکان دەمێنێتەوە و نەوە لە دوای نەوە خوێنەری خۆی هەیە..

ئێستا وا لەبەشەکانی کۆتایی ڕۆمانێکی تازەم، کە بە زمانێکی ئێجگار جیاواز لە زمانی تێکستەکانی دیکەم دەینووسم. من پێمـوایە بابەتی چیرۆکەکان و کێشە بەندییان زمانی خۆیان دیاری دەکەن، نەک زمان و شێوازێکی نووسین وەک ڕاوچییەک وەهابێت ئەرکی ڕاوی بابەتەکان بێت..

* چیرۆک پیاسەیەکی بەردەوامی چیرۆکنووس نییە لە نوستالژیادا؟ مرۆڤ وەختێک چیرۆک دەنووسێت نایەوێت بەم کارەی نەفی (ئێستا) بکات و بەیەکجاری لە (ڕابردوو)دا بژی؟ یان چیرۆک نووسینەوەی ئێستایە بە مرەکەبێکی کۆن؟

- نوستالژیا گەڕانەویەکە بۆ واقیعێک کە بوونی نەماوە، ئەوەشی کە ماوە تەنها فانتازیایەکە، یادەوەری لایەنە جوانەکانی گەشەدارکردووە، بۆ ئەوەی لە قەرەباڵغی و نشوستییەکانی ئێستا قوتار بین، هەمیشە نۆستالژیا پابەندە بەهێزێکی سەیری گێڕانەوەی وردەکارییەک کە لە زەمەنی خۆیدا سەرنجڕاکێش نەبوون، بەڵام لەگەڵ دوورکەوتنەوە لە شوێن، خەیاڵێک هەیە دەیدۆزێتەوەو گەورەی دەکات و قەبارەیەکی دەداتێ کە قەبارەی خۆی نییە، واقیعێکە لەو ڕابردووە دەچێت و لەویش ناچێت. لەگەڵیشیدا هێزێکی سەیری تێدایە بۆ ئاشتبوونەوە و لێبووردن لە هەموو ناشرینییەکانی ڕابردوو، لێرەوە نۆستالژیا لە بیرەوەری جیادەکرێتەوە، بەوەی بیرەوەری جۆرێکە لە وێنە و ڕووداو لە یادەوەریدا، نۆستالژیا حاڵەتێکی بیرەوەرییە بە هێزێکی سەیری تەفسیری خود و زیادەکردن و کەمکردن بەپێی فانتازیایەکی تایبەت. لەبەر ئەوە سەیر نییە زۆربەی ڕۆمانەکانی دنیا بە ڕابردوو و گێڕانەوەیەک دەست پێبکەن، ڕۆمان لای من بەتەواوەتی خۆی کلێشەدار دەکات، دەبێت بە ڕووداوێک، ژیانێک، زیندەگییەکی سەیر، ئیدی ماوەیەکی زۆر نابات لەگەڵیدا دەژیم، هەر وەک ئەوەی هەموو ئەمانە ڕوویان دابێت، لە ڕابردوویەکی دوورەوە هاتبن، پاشان حەزێک، کە نۆستالژیایەکی تایبەتە دەمجووڵێنی بۆ گێڕانەوە، وەک ئەوەی خانەنشینێک بم و پێویستم بە باسکردنی ڕابردوویەک هەبێت بۆ ئەوەی خۆم لە دڵڕەقی ئێستاکێ بپارێزم، بەم شێوەیە دەنووسم. بەردەوام لەگەڵ دوو سێ ڕۆماندا دەژیم کە هێشتا نەم نووسیون، کاتم پێویستە بۆ نووسینەوەیان، ئاخ.. من کەی دەبێت وەک نووسەرێک بژیم..

نۆستالژیا ڕاکردنێکە لە دنیای ڕیاڵ بە گۆڕینەوەی بە دنیایەکی دیکە، دنیایەک کە خاوەنی زەمەنی خۆی بێت، ئەمەش مانای نووسینەوەی ئێستا نییە بە مەرەکەبی کۆن وەکو تۆ ئاماژەت پێدا، بەڵکو ئەوە کاری ئەدەبی باڵایە کە دوورییەکی دیکە و ڤیزیۆنێکی دیکەی ژیانت پێ ببەخشێت، (دۆنکیخۆتە) ئەوەندەی ڕۆمانی لەسەر سوارچاکی خوێندەوە تاوەکو نۆستالژیایەکی لەلا بینا بوو، بەوەی کە زەمەنی سوارچاکی گەڕاوەتەوە و ئەویش خۆی سوارچاکێکی ئازاو بوێرە، بەجۆرێک کە ئاشەکانی بای لێدەبووە هەژدیهای ئەفسانەیی و شەڕی لەگەڵدا دەکردن، لە دواجاریشدا کە لەو هێزە نۆستالژییە وەئاگا دێت، بەرگە ناگرێت و دەمرێت.. ئەمە جوانترین نموونەی ئەو نۆستالژیا وەهمیانەن کە ڕۆژانە بۆ قوتاربوون لە دڵڕەقی ڕۆژانە ژیانی ئێستا بەرهەمی دەهێنین و لەگەڵیدا دەژین. ئەم کێشەبەندی و ئیشکالیەتە مرۆییە لە نێوان وەهم و نۆستالژیادا، سێرڤانتس لە شاکاری (دۆنکیخۆتە لامانخا)دا باسیدەکات..

مرۆکە دەگاتە تاراوگە، نۆستالژیا دەبێتە بەشێکی سەیری ژیانی سایکۆلۆژی، گەر نەبێتە هەموو ژیانی، بەشێوەیەک کە وڵاتی دووهەم بۆ هەندێک شوێنهایەکە بۆ بیناکردنەوەی ئەو شوێنەی کە ونیان کردووە، بەجۆرێک هەموو ناشرینییەکانی کۆمەڵگەیەکانی خۆیان بیر دەچێتەوە و تەنها خەریکی ڕازاندنەوەی لایەنە بچووکە پۆزەتیڤەکانیان.. زۆری کوردی دەرەوە، بەتایبەت ئەوانەی لەدەست شەڕی ناوخۆی خۆکوژی هەڵاتبوون، هەر لەگەڵ گەیشتنیان بۆ ئەوروپا، دوای ماوەیەک هەموو ئەو چیرۆکە ناشرینانەیان بیرچۆوە و ڕایانکردەوە نێو باوەشی حزبەکانەوە، ئەمە وەفاداری نییە بۆ پارتەکانیان، بەڵکو گەڕانەوەیەکە بۆ شوناسێک کە مەزندەی ئەوە دەکەن ونیان کردووە و لەو ئینتیمایەوە دەیدۆزنەوە، بەڵام لە ڕاستەقینەدا ئەمە هێزێکی نوستالژییە کە لە پشت ئەو گەڕانەوە وەهمییە دایە.. ئەمە و زۆر نموونەی دیکە نوستالژیا بە ڕابردووەوە دەبەستێتەوە، بەڵام بەهێزێکی فانتازیاوە، بەهێزێکی گێڕانەوەی وردودرشتی ئەو دەمو چاو و شوێنانەی لە خەونەکاندا بەدووتەوەن، بەشێکی هەرە زۆری ژیانی مرۆیی تاراوگەکراو لە نیشتمان و شوێنێکدایە جیاوازە لەو شوێنەی تێیدا دەژی، لە خەوندا نیشتمان و شار و دەمو چاوەکان بە وردەکاری بێزارکەرەوە بەدووتەوەن، بەتایبەت ساڵانی سەرەتای مەنفا، بەڵام مەترسییەکەی لەوەدایە لەدوای تێپەڕبوونی ساڵە ونەکانی ئەوێ کاڵدەبنەوە، ئیدی ئێمە لەبەردەم نۆستالژیایەکداین کە بەتۆخی پابەند نییە بە بابەتی خۆیەوە، چاکتر وایە بڵێم کاڵبۆتەوە، هەر بۆیە لەگەڵ گەڕانەوەت بۆ نیشتمان تووشی ئەو شۆکە گەورەیە

دەبیت، چیدی شوێنەکان و کەسەکان بەو جۆرە نین کە مرۆ سالآنی دوورودرێژی دوورکەوتنەوە، نۆستالژیت ڕازاندوویەتییەوە بە وەهمەکانی خۆی، لەگەڵ گەڕانەوە بۆ تاراوگە، وێنەکان ئاراستەیەکی دیکە وەردەگرن، نۆستالژیا بەدوای بابەتی خۆیدا دەگەڕێت، بابەتێک هیلاکە و هێزی گەڕانەوەی لەمەوبەری نەماوە.. لێرەوە بەتایبەت ئیشکالیەتی نووسەر لە مەنفا دەستپێدەکات، لێرەوە فانتازیا تووشی لێدان و درزبردن و سیسبوونەوە دەبێت، بێگومان گەر وشک نەبێتەوە..

من خۆم و زۆر لە هاوڕێ نووسەرەکانم کە ئێستا هەموان لە تاراوگەن، ئەو زەمەنەی دوای ڕاپەڕین، ئەو نەوە هیلاکە بووین بەدەست جەنگە شێتەکانی سەدامەوە، یان سەربازی هەڵاتوو بووین، یان ماوەیەک لە ئێران بووین، یان پێشمەرگە بووین، لە دوای ڕاپەڕین وردە وردە یەکترمان گرتەوە، لە پڕێکدا هەندێک نووسەرو دەموچاوی نێوەندەکە هاتنەوە کە سالآنێکی دوورودرێژ بوو لە ئەوروپا بوون، ئەوەندە بە حەماسەوە لە واقیعی کوردیان دەڕوانی، ئەوەندە بریقە و دروشمەکان ئەوانی لە کوردایەتییەکی وەهمیدا نقوم کردبوو، کە چیدی ئەدەب و ئیشکالیەتە فیکرییەکانی وەک ئیستێتیکا و زمان و ڕاڤەکردنیان لەبیر چووبۆوە.. بۆچی ئەمانە وایان لێهات بەمەرجێک لە نیشتمان کتێبی باشیان نووسیبوو؟!.. بۆ ئەوەندە سادە بوونەوە کە لە پرۆسەی ڕەخنەگرتنیشیان لە دەسەڵاتی کوردی لە ئاستێکی ساکار و تەشەریدا بوو.. دیارە ئەم دیاردەیە بەرامبەر مەنفا ترسێکی گەورەی لا دروست کردم، ترسێکی ڕەوا لە وشکبوونەوەی فانتازیا و هەستیاری بەرامبەر جیهان و ئیستێتیکا، منی نیگەران دەکرد. بێزاری دەکردم کە ئێمە نووسەری باش لەنێوەندێکی ئاوەهای پڕ قاچاخچی سیاسەت و ژیان لەدەست دەدەین. وشکبوونەوەی فانتازیا کێشەیەکی گەورەیە بۆ ڕۆمانووس لێرەوە حەزدەکەم باس لە دوو ئیشکالیەت بکەم، یەکەم: یان دەبێت بەردەوام وێنەکانی نیشتمان یان بە تەعبیرێکی دیکە (سەرچاوەی یەکەم) بابەتی نووسین بێت، ئیشکالیەت دووەم ئەوەیە کە فانتازیاکی ناڕیالیست و دوور لە شوناسی خۆت دەبێت بە بابەتی چیرۆکەکانت!!. ئیشکالیەتەکە لەوەوە دەستپێدەکات کە چیدی مرۆ لەسەر زەوی خۆی نییە، سەرەتا هەستدەکەیت بەردەوام بەسەر توێژاڵێکی ئاوی بەستوویی دەریاچەیەکدا ڕێگەدەبڕی، هەمیشە ترسی نقوم بوون و شکاندنی ئەو سەهۆڵبەندانە ناسکەی بن پێیەکانت نیگەرانت دەکات، ئەمە جگە لەوەی سەرەتا کێشەت لەگەڵ زماندا هەیە، بەڵێ زمان، تۆیەک کە لەسەر کێشەی گرنگی ئیستێتیکی و فیکری دەنووسی، دەبیت بەیەکێک کە دەبێت ڕۆژانە هەوڵبدات بە ڕستەی زۆر سادە تەعبیر لە خۆی بکات!، ئەمە جگە لەوەی کێشەیەکی کولتوریشە، هەموو عادەتەکانی نانخواردن و قسەکردن و خەوتن و هەڵسوکەوتت قلّپ دەبێتەوە، جگە لەوەی لە کەسێکی نێوە ناوەڕاستی ڕووداوەکان دەبێت بە کەسێکی پەراوێزکراو، پەراوێزکردنێک دەستی ئەو کۆمەڵگەیەی تێدا نییە بەقەد هێندەی دەستی ڕۆژگارێکی سەختە.. لێرەوە نۆستالژیا بە هورووژمێکی سەیرەوە داگیرت دەکات، دەتکاتە هەویری خۆی، ئیدی هەستدەکەیت پاڵەوانێکیت و بەهەڵە لەم شوێنەدا گیرساویتەوە، شوێنی سەرچاوەی یەکەم (نیشتمان و کۆمەڵگە) چیدی ئەو هێزی ڕەخنەیە لە خۆیان ناگرن، بەڵکو دەبنە بەهەشتێکی ونبوو، دەبێتە خەیاڵێکی دۆنکیخۆتانە، ئەمەش لەلای نووسەر ئیشکالیەتە، دەبێت بە ئاگاییەوە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، بەجۆرێک نەبێتە هۆی تێکدانی بەها ئیستێتیکییەکانی ئەدەب، وەزیفەی ئەدەبیش هاوسەنگ کردنەوەیەی دنیایە لەنێوان خێر و شەڕدا لەنێوان جوانی و ناشرینیدا، گەڕانێکە بەدوای جوانیدا بۆ بەرهەمهێنانەوەی مانا، بەتایبەت لە نووسینی ڕۆماندا هەموو بەشێک بەرهەمهێنانی مانایە لە ڕێگەی ڕووداو و فانتازییەکی هاوسەنگەوە بەرهەمدێت نەک فانتازییەکی بێ لۆژیک. لە نۆستالژیای وەهمییەوە، فانتازیا هاوسەنگی خۆی تێکدەدا بۆ کردەی بەرهەمهێنانی مانای ئەدەبی، ئەوەی کە لێی دەکەوێتەوە جۆرێکە لە حەماس و شەوق و یادکردنەوە بەبێ بەرهەمهێنانی مانای ئەدەبی. لەمەوە مەنفا تەنها ژیان لەسەر نۆستالژیا و کارکردنی فانتازیا لەسەری، تێکستی لێکچووی دووبارە بۆوە بەرهەمدەهێنی، هەر بۆیە زۆر لە نووسەرە باشەکانی کورد لە دوای ماوەیەک نیشتەجێبوونیان لە مەنفایەکی ئەوروپی، شتێکی دیکەیان لێدەردەچێت، کە بەشێکن لە حەماس و بەشێکیشن لە تووڕەییەکی بێمانا و دەقەکانیشیان تەنها جوینەوەی شێوازێکی دووبارەبۆوەیە، چەقبەستنێکە لەنێو شێوازێک و بیرکردنەوەیەکی تەمومژاویدا.. هەچ کاتێکیش تووشی شۆکی ئەوە بوون کە نیشتمان چیدی

خاکی کەوسەر نەماوە ئەوسا فانتازیا وشک دەکاتەوە، بەکورتی ئیشکبوونەوەی فانتازیا لە مەنفادا لە ئاستێکی ترسناکدایە بۆ نووسەر.. دووهەم ڕێگا ئەوەیە پەلاماری چەندەها بابەت بدەیت کە دوورە لە شوناسی خۆتەوە، زۆرجار لە وڕێنە دەچن، تەنانەت لە ڕووی مرۆییشەوە مانای نابێت بۆ هیچ خوێنەرێکی دنیا، ئەمەش حاڵەتی دەگمەنن، بەڵام نووسەری هوشیار لە مەنفادا بیری لێدەکاتەوە، ئەو پرسیارەی دەیکات لە خۆی ئەوەیە: لەسەر چی بنووسم؟، ڕابردوو و بۆن و ڕەنگ و شوێنەکانی، یان ئێستایەک کە هێشتا پێمەلەمە تێیدا.. لە کلاسیکیاتی کوردیدا شاعیری گرنگمان (نالی) مەعریفە یاخود بە چەمکی ئەو زەمانە قسان بکەین (عیرفان) دەکاتە ئەلتەرناتیف بۆ جلەوکردنی ئەو نۆستالژیا دڕندەیەی بەهای ئەدەبی نیگەران دەکات. چامە بەناوبانگەکەی کە بۆ (سالم)ی شاعیری نووسیوە، پرسیارێکە لەمەڕ ئەو نۆستالژیایەی تەواوی ژیانی مەنفای نالی داگیرکردبوو، نالی دەیەوێت لەو قەسیدەیەدا لۆژیکی شیعری بپارێزێت، فانتازیا لە ڕێگەی پرسیارکردن لەنێوان سلێمانییەکی (خەیاڵزەدەیی) و سلێمانییەکی (هەبوویی) بەراورد بکات، سلێمانییەک وەک هەبوویەکی واقیعی نەک سلێمانییەکی خەیاڵ لێکراوە.. سالم لە قەسیدەکەیدا تەواوی ئەو هاوسەنگییە دەگەڕێنێتەوە بۆ نالی، هەردووکیان، ئەمیان لە مەنفای خۆی و ئەمیشیان لە نیشتمان، کار لەسەر شوێن و سەرچاوەی بابەتی ئەدەبییان دەکەن بۆ هاوسەنگ کردنەوەی فانتازیا لە نێو واقیعی شوێن و زەمەنی هەبوودا، بۆ بەرهەمهێنانی دەقی شیعری لەسەر بنەمانی فانتازیایەک بۆ مانای شیعری نەک بۆ ڕازاندنەوەی دنیا بەوشەکان.. بەهەمان ئاراستەش ئەم کێشەیە لەلایەن سەلمان ڕوشدییەوە زۆر جوان چارەسەر کراوە، هەمیشە فیگورە سەرەکییەکانی ڕۆمانەکانی (سەلمان ڕوشدی) لەنێوان هیندستان و بەریتانیاو ئەوروپادا یاری دەکەن. هەمیشە ئەم دوو کولتوور و شێوە ژیانە کە پێکهاتەی شوناسی سەلمان ڕوشدین، لە ڕۆمانەکانیدا بە هارمۆنیەتێکی سەیر کار لە یەکتری دەکەن، هەر لە ڕۆمانی منداڵانی نیوەشەوەوە بیگرە تاوەکو ڕۆمانی ئایەت شەیتانی و دوا ڕۆمانی ئەمساڵی (شەلیماری لێبووک).. هەمووان تێکەڵبوونێکی جوانی مەنفا و ژیانی کۆچبەرییە بە کولتووری بێگانە، بەبێ ئەوەی ببێت بە ئەدەبی کۆچبەران، یان بێگانە سەر سوڕهێنەرەکان!، نەخێر، بەڵکو هاوسەنگییەکی ئیستێتیکی هەیە کە دنیا جیاوازەکانی ئەوروپا و هیندستان و سروشتی کەسەکان لە ڕووداوەکاندا پێکەوە دەبەستێتەوە.. ئێستا لەم ڕۆمانەی کە چەند ساڵێکە بەهێمنی کاری تێدا دەکەم، لەم ئیشکالیەتە نێزیک دەبمەوە، کێشەی نۆستالژیا و شوێن و زەمەن و گۆڕانی کەسەکان لەنێو کەشو هەوایەکی دیکەدا، کە زۆربەیان سۆڤیەتی جارانە، بەو سیفەتی بەندە دوو ساڵی پەڕەوازەییم تێدا بەسەربرد، نووسینێک بەردەوام هەوڵدەدەم فانتازیا کار بکات نەک نۆستالژیا بۆ مەنفای ڕووسیم، فانتازیایەکی ئەدەبی بۆ ئەوەی نووسینەکە لە نووسینەوەی یادەوەری بپارێزێت..

* تا ئەو جێگایەی ئێوە ئاگادارن چیرۆکی کوردی، یان باشتر وایە بڵێین ڕۆمانی کوردی لە کوێی ئێستای ڕۆمانی جیهانیدایە؟ دەتوانین لەسەر ئەو تێکستە نوێیانەی ئەم دواییەی ئەدەبی کوردی گفتوگۆی ڕۆمان بوون و ڕۆمان نەبوون بکەین؟

– ڕاستیت دەوێت من نازانم ئەم گرێیە دەروونییە چییە کە ناوی ڕۆمانی جیهانی یاوەکو ئەدەبی جیهانییە لەنێو ئێمەی نووسەرانی ڕۆژهەڵاتیدا هەیە.. هەمووی پابەندە بەو گرێ ئیستشراقیەی کە ئێدوارد سەعید باسی لێوە دەکات.. ئەمە بابەتێکە گفتوگۆی زۆر هەڵدەگرێت، بەڵام ئەوەندەی پێوەندی بە جیهانیبوونەوە هەبێت دەبێت یەکەم جار بپرسین ئەدەبی جیهانی بوونی هەیە؟!، یاخود ئەوە ئەدەبی ڕۆژئاوایە کە بەهۆی دەزگا بەهێزەکانی بڵاوکردنەوە و وەرگێڕانەوە جیهانبوونی بە نووسەرەکان دەبەخشن، بە مەرجێک چەندەها داهێنەر هەیە لە ڕۆژهەڵاتدا لەبەر ئەو هەژارییە سەیرەی خوێنەر و دەزگاکانی بڵاوکردنەوە و نەبوونی سیاسەتی کولتووری حکومەتەکان تاوەکو مردنیان لە سووچێکی خراپدا دەمێننەوە، ئەمەیە بەشێکی ئەدەبی جیهانی، بۆ نموونە، گەر نەجیب مەحفوز نووسینەکانی وەرنەگێڕدرانایە سەر زمانەکانی دیکە، لەوانە بوو نەجیب مەحفوز لە چوارچێوەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بمایەتەوە، ئەمە لایەنێک، لایەنێکی دیکە ئەوەیە، من پێم وایە هەموو بەرهەمهێنانێکی باش خۆی لە خۆیدا ئەدەبێکی جیهانییە، مادامەکی ئەدەبە بە پڕاوپڕی وشە، لێرەدا دەبێت پرسیارەکەی تۆ بەشێوەیەکی دیکە فۆرمۆلە بکەمەوە دەڵێم: ئایا ئەم دەقانە ئەدەبن یان نا؟، وەڵامی ئەم پرسیارە مەرجی بەجیهانی بوونێتی، گرنگ ئەوەیە

ئەوەی دەنووسرێت لە ئاستی ئەدەبێکی باڵادا بێت، ئیدی ئەو ئەدەبە موڵکی هەموو مرۆڤایەتییە. (ستاندال) باشی نووسیوە لەبەر ئەوە موڵکی هەمووانە، ئێمەی ڕۆماننوس دەگەڕێینەوە بۆ مۆپاسان بۆ بەلزاک، بۆ محەمەد مەولوود مەم، بۆ نالی، بۆ خۆسیە سێلا، بۆ دەستیوڤسکی، بۆ سۆلژێنستن، بۆ باسترناک، بۆ یەسنین، بۆ مەحوی.. بۆ یەشار کەمال، سەلمان ڕوشدی، گۆنتەرگراس، کافکا، مونیف، محەمەد زەفزاف و محەمەد شوکری و زۆری دیکەی هەمووان بە جیاوازی تەمەن و زەمەن و پۆلێنکردنی کلاسی و مۆدێرنەوە لە ڕۆحی مرۆڤەکانەوە، لە خەونیان، لە خوتورە و دڵەڕاوکێیانەوە نێزیکن. ئەمەیە جیهانی بوونی ئەدەب، نووسینە بە هەموو ماناکانی باڵایی ئەدەبەوە..

دەربارەی ئەوەی ئێمە نیقاشی ڕۆمان بوون یان ڕۆمان بکەین، ئەوە مەسەلەیەکی دیارو ئاشکرایە، کامە دەق ڕۆمانە و کامەش شتێکی دیکەیە، دیارە دەبێت ئێمە ئەوە بڵێین کە هێشتا لەنێو ئێمەی کوردا خوێنەری ڕۆمان دروست نەبووە، مەرج نییە ئەوەی چەند ڕۆمانێک بخوێنێتەوە خوێنەری ڕۆمان بێت، تەنانەت لە ناو شاعیر و ڕۆژنامەنووسەکانیشدا ڕۆشنبیری خوێندنەوەی ڕۆمان لەلاوازییەکی بەرچاودایە، ئێمە هێشتا خوێنەرێکی تاکرەهەندمان هەیە کە دوای چەند نووسەرێک دەکەوت و لەوانەوە هەموو دەقەکانی دیکە فەرامۆش دەکات، دیارە ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ دوو هۆکار، یەکەم ئێمە خوێنەری بەراوردکار و خاوەن ڕۆشنبیری سەربەخۆمان نییە، دووهەم ئێمە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی خاوەن ئەزموون و کۆنسێپت و خاوەن چەشەو ڕەخنەگری تایبەت بەخۆمان نییە، لەبەر ئەوە هەموو کتێبە ناشیرینەکان لە تەنیشت جوانەکانەوە یەک مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت، هەمووشیان دەکەونە نێو کتێبخانەی تەپوتۆزاوی و لاتەریک و لەدوا چارەنووسیشدا دەکەوێتە سەر جادە.. تاوەکو چارەنووسی کتێبی ئێمە بەدەست ئەو جۆرە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەو کتێبفرۆشی سەرجادە بێت، ئەوە ئێمە لەبەردەمی خوێنەرێکی بێ ئاراستە و هیلاکین کە زۆر دەگمەنە خۆی بتوانێت دەقی جوان بدۆزێتەوە.. من زۆر بیر لەو چیرۆکنووسە گەنجانە دەکەمەوە کە لەم قەرەباڵغییەدا بەهێمنییەوە دەنووسن و لەبەر ئەوەی ناوێکیان بۆ خۆیان دروست نەکردووە، لەم قەرەباڵغی پڕە بەنێوی نووسەری نەخوێندەواردا ون دەبن و فەرامۆش دەکرێن.. دەزگای چاپەکان گرنگی نادەن بە دۆزینەوەی تێکستە جوانەکان بەقەد ئەوەندەی سیاسەتی دەزگاکە گرنگە بەلایانەوە، خۆ زۆربەشیان ڕوونمایەکی پارتی کوردین و چارەنووسیان بەدەست ئەوانەوەیە..

ڕۆمانەکانی (کاروان کاکەسوور) گەر وەرگێڕدرێن و گرنگیان پێبدرێت هیچی دیکەی لەو ڕۆمانە باشانەی جیهان کەمتر نییە، ئەوانەی بەختیاریش هەروەها، (تەهای ئەحمەد ڕەسووڵ و عەتا محەمەد) و زۆری دیکە لەو هاوڕێ ئازیزانەم لە ئاستێکی باڵای ئەدەبیدان، کەواتە جیهانین.. بەڵام با من شتێکی دیکەت پێ بڵێم لە ڕووی بەجیهانیبوونمانەوە: من پێم وایە هەموو ئێمەی چیرۆکنووس لە دنیادا لە یەک فەسیلەی حەیوانین (بەو پێیەی مرۆڤیش ئاژەڵێکی قسەکەرە)، هەمووان زۆر فاکتەر کۆمان دەکاتەوە بە جیاوازی ڕەنگی پێست و بیروڕا و نەتەوە و زمانەوە، هەمووان حەزێک و خولیایەکمان هەیە بۆ کردنی هەموو ژیان بە گێڕانەوەیەک وەک ئەوەی خۆمان دەمانەوێت، نەک وەکو ئەوەی خۆی هەیە!، هەموومان حەزمان لە تێکدانی ڕەهەندی شتەکانە و پێوەنان و زیادەڕۆیی ئەدەبییە، هەمووان کۆمەڵێک خەوبینەرین و شێوازە ژانێکی سەیرمان هەیە.. هەمووان لەیەک فەسیلە و ڕەگەزین.. با من شتێکی خۆشت بۆ بگێڕمەوە پێش چەند ساڵێک لەمەوبەر (پاولۆکۆیلۆ) هات بۆ نورنبێرگ، ئەم شارەی چەندەها ساڵە تێیدا دەژیم، ئێوارەکەی بڕیار وابوو ئەو لە کتێبخانەیەک ڕۆمانە تازەکەی (یازدە دەقیقە) ئیمزا بکات و شتێک لەسەر ئەو کتێبەکەی قسە بکات، کەمن و هاوڕێیەکم ئێوارە چووین بۆ کتێبخانەکە، سەرەی خەڵک گەیشتبووە ڕادەیەک کە زیاتر لە چوارسەد کەس لەسەرەدا وەستابوون بۆ ئیمزا و زیاتر لە چوارسەدی دیکەش بەهیوای ئەوە بوون گەر (کۆیلۆ) هیلاک نەبێت، ئەوە ئەوانیش ڕێگەیان پێدەدرێت، بواری فۆتۆگرتن و پێشکەشکردنی تایبەت نەمابوو.. هاوڕێیەکەم گوتی چاوت لێیە ناتوانین وێنەی لەگەڵدا بگرین، بەڵام سەیر لەوەدا بوو کە دوای دووسەدو حەفتا کەس من چوومە بەردەمی سەیرێکی کردم و گوتی: با پێکەوە فۆتۆ بگرین، فۆتۆیەکە بەتوندی یەخەمی گرتووە، کە هاتینە دەرەوە برادەرەکەم گوتی: سەیرە خۆ تۆ داوات لێنەکرد، گوتم: ئاسانە هەمووان بە جیاوازی توانا و ناوبانگەوە لەیەک فەسیلەی حەیوانین، وەکو ئەو سەگانە واین کە ڕوومان دەبێت بە ڕووی یەکترەوە بۆنی یەکتری دەکەین.. ئەمەیە ڕۆمانی جیهانی بۆن کردن بەوانەی وەک خۆت خەوبینەرن....